

ЕРОЗІЯ ГРУНТІВ ЯК ЗАГРОЗА ЇХ РОДЮЧОСТІ

Вступ. Сьогодні всі засоби масової інформації активно обговорюють можливі наслідки відкриття ринку землі 2021 року, всі аналітики жахаються від «похибки у 5 млн сільськогосподарських земель» у Держгеокадастрі і чекають передачі 2.млн. га сільськогосподарських земель від держави до місцевих громад. Однак ніхто не звертає уваги на стан цієї землі сільськогосподарського призначення. Насправді земля потребує порятунку, бо інакше і ділити скоро буде нічого. Незважаючи на сприятливі природно-кліматичні умови, серйозною проблемою для України є ерозія ґрунтів. Впродовж десятиліть чорноземні ґрунти по всій території країни постійно деградували через глобальні зміни клімату, нерациональне землекористування та зумовлену ним ерозію.

Згідно з оцінками, в Україні щороку понад 500 мільйонів тонн орних земель страждають від ерозії, що вже призвело до зниження родючості ґрунту на площі в більш ніж 32 мільйони гектарів землі. «Втрачаючи шар ґрунту завтовшки з лист паперу, ми втрачаємо 12,5 т/га.

Загалом же по Україні кількість еродованих земель вже сягнула 25% від площі всіх чорноземів.

Виклад основних результатів досліджень. Ерозія ґрунту – це механічне руйнування його кінетичною дією води (удари краплин чи потоки) або повітря (вітер). Назва цього процесу походить від латинського слова erodere – роз'їдання.

У природі ці процеси відбуваються безперервно, під дією природних чинників. Якщо ж до природної ерозії долучається нерациональна господарська діяльність людини – це призводить до утворення еродованих ґрунтів із зниженням родючості.

Площа сільськогосподарських угідь, які зазнають згубного впливу водної ерозії, в Україні становить 13,3 млн. га (32% загальної площі), у тому числі 10,6 млн. га орних земель. У складі еродованих земель налічується 4,5 млн. га із сильно- та середньозмитими ґрунтами, 68 тис. га повністю втратили гумусовий горизонт.

Для захисту території від водної ерозії необхідно знати як тривають процеси змиву, перенесення та відкладення ґрунту в часі та просторі. При цьому бажано не лише констатувати результат в ході натурних досліджень, але й робити прогноз ерозійних процесів в залежності від конкретних умов. Такий прогноз дозволить розробити різні сценарії протиерозійного захисту території. Це означає, що охорона ґрунтів від ерозії є найважливішою проблемою, без вирішення якої досягнення сталого землекористування неможливе.

Причиною вітрової ерозії, крім несприятливих кліматичних умов, є руйнування зернистої структури ґрунту внаслідок неправильного обробітку та відсутності надійного його захисту, вважають у Інституті охорони ґрунтів.

В Україні найнебезпечніші щодо виникнення вітрової ерозії залишалися донедавна степові та деякі лісостепові регіони. В північних та північно-східних районах України пилові бурі трапляються один раз за 10 років. І вже нині це явище ми можемо спостерігати, в крім зазначених, і в центральних областях країни. Причини цих ерозійних процесів не лише в несприятливих породних умовах, а й у знищенні в минулому ґрунто-закріплюючої рослинності, руйнуванні структури ґрунтів, зменшенні загальної лісистості, недотримання технології обробітку ґрунту та перехід на монокультури.

. Вітровій ерозії систематично піддаються понад 6 млн. га, а в роки з пиловими бурями - до 20 млн. га. Так, наприклад, пиловою бурею 2007 року охоплено 125 тис. кв. км, що становить майже 20% площі України, або 50% площі всієї степової зони.

Згубні наслідки такого становища для вирощування сільськогосподарських культур та загалом для економіки України неможливо переоцінити: внаслідок ерозії втрачається третина кожного долара створеної у сільському господарстві доданої вартості, – а на кожну тонну вирощеного зерна припадає десять тон еродованого ґрунту.

Є переконливі докази того, що ерозія ґрунтів в Україні прискорюється, внаслідок чого завдається інша значна шкода природі, зокрема, відбувається замулення річок, гаваней та утворених греблями водосховищ, які живлять

гідроелектростанції. Ця проблема в окремих регіонах є гострішою, ніж в інших: наприклад, на південному сході країни ерозія ґрунтів сягнула рівня опустелювання.

Найважливішими причинами, які обумовлюють сучасний стан ерозійної небезпеки ґрунтів, є, насамперед, високий ступінь розораності сільськогосподарських угідь (80%), стихійне формування нових типів землекористування, відсутність державних, регіональних і місцевих програм охорони ґрунтів і низький рівень фінансового забезпечення заходів з охорони ґрунтів від ерозії.

Посилення процесів ерозії ґрунтового покриву обумовлено також порушенням організації території, занепадом лісомеліорації, погіршенням стану полезахисних лісосмуг, нехтуванням основними правилами ерозійно безпечного землекористування та відсутністю належного впровадження в системі землеробства ефективних протиерозійних заходів.

Таблиця 1.

Ґрунтозахисна здатність сільськогосподарських культур

<i>Сільськогосподарська культура</i>	<i>Ґрунто захисна здатність, %</i>	<i>Сільськогосподарська культура</i>	<i>Ґрунто захисна здатність, %</i>
Багаторічні трави		Горох, вика	65
першого року використання	92	Ярі зернові колосові	50
другого року використання	97	Кукурудза на зелений корм	25
третього року використання	99	Соняшник, кукурудза на зерно	20
Озимі зернові колосові	70	Картопля, буряки	15

Нещадне вирубування протягом останніх років полезахисних лісосмуг, які здатні зменшувати швидкість вітрів, впливати на температуру та вологість повітря, на випаровування води з ґрунту, його вологість та ґрунтоутворні процеси, підвищення продуктивності транспірації культур, снігорозподіл, охорону ґрунтів від видування тощо привело до прискорення процесів вітрової та водної ерозії на сільськогосподарських угіддях. Адже, на полях, які захищені лісосмугами, швидкість вітру знижується на 20-30%, вологість повітря збільшується на 3-5%, удвічі зменшується непродуктивне випаровування вологи.

Висновки. Отже, з метою протидії ерозійним процесам та відновлення родючості ґрунту необхідно посилити відповідальність за нецільове використання ґрунтів і відпрацювати механізми контролю і додержання режимів використання таких ґрунтів. Зменшити кількість орних земель, запровадити до систем сівозмін посів більшої кількості бобових та багаторічних трав.

Зменшення ерозійно-дефляційних втрат ґрунту можливе тільки за умови постійного використання й застосування ґрунтозахисних технологій, протиерозійної облаштованості агроландшафтів, організації оперативного моніторингу стану ерозійно небезпечних територій, у тому числі за допомогою дистанційних методів зондування ґрунтового покриву.

При цьому дуже важливе значення має оптимізація структури земельних угідь і, насамперед, сільськогосподарських угідь, зменшення ступеня розораності земель, виведення з категорії орних малопродуктивних і деградованих земель.

Слід звернути увагу на відродження екологічної ролі лісосмуг, які є одним із потужних довгодіючих заходів підвищення врожайності сільгоспкультур шляхом поліпшення мікрокліматичних умов, змінення гідрологічного режиму і боротьби з ерозією ґрунтів.

Для зменшення ерозії ґрунтів і підвищення родючості дедалі більшої актуальності серед аграріїв набуває система нульового обробітку ґрунту No-Till (прямий посів). Така технологія передбачає посів без попередньої обробки ґрунту і після збирання культури залишення всіх рослинних решток на полі у вигляді

мульчуючої подушки. Мульча, залишена на полі, захищає ґрунт від вітрових потоків, крапель дощу, які розбивають ґрунт на мілкі агрегати, зменшує випаровування, а корені рослин-попередників слугують армуючою основою і, тим самим, утримують ґрунт.

Для переходу на цю технологію, необхідно освоїти сівозміну, підвищити саму культуру землеробства, оволодіти певними знаннями, мати високі матеріальні витрати на придбання специфічної техніки. Це означає, що охорона ґрунтів від ерозії є однією з найважливіших проблем, без вирішення якої досягнення сталого розвитку аграрної галузі неможливе

Література

1. Булигін С. Ю., Думін Ю. В., Куценко М. В. Оцінка геграфічного середовища та оптимізація землекористування. Харків: Світло зі сходу, 2002. 168 с.
2. Каталог заходів з оптимізації структури агроландшафтів та захисту земель від ерозії. Київ: Знання, 2002. 63 с.
3. Кривов В. М. Екологічно безпечне землекористування Лісостепу України. Проблеми охорони ґрунтів. 2-ге вид., допов. Київ: Урожай, 2008. 304 с
4. Несіна Я. С. Проблеми ерозії ґрунтів в Україні.
[URL:https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/7085](https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/7085)
5. Герасименко І. Чому деградує Україна, або куди зникають чорноземи? URL : <https://agravery.com/.../comu-degradue-ukraina-abo-kudi-znikaut-cornozemi>